

UOT:781.

**MƏKTƏBLİLƏRİN MUSIQI TƏRBIYƏSİNƏ VERİLƏN
MÜASİR TƏLƏBLƏR**

Şabanova Sevil Ağəli qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
sevashabanova62@gmail.com

Xülasə: Məqalədə məktəblilərin musiqi tərbiyəsinə verilən müasir tələblər araşdırılır. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, ümumtəhsil məktəblərində musiqi tərbiyəsinin əsas məqsədi şagirdlərin yaradıcılıq qabiliyyətlərini üzə çıxarmaq, musiqi bacarıqlarını inkişaf etdirmək, eyni zamanda xalq musiqisi nümunələri, Azərbaycan və xarici ölkə bəstəkarlarının əsərləri vasitəsilə şagirdlərin estetik zövqünü, musiqi mədəniyyətini formalaşdırmaqdan ibarətdir.

Açar sözlər: musiqi, tərbiyə, məktəbli, bəstəkar, mahnı

Ключевые слова: музыка, воспитание, школьник, компотер, песня

Key words: music, education, schoolchildren, composer, song

İncəsənətin əsas növlərindən biri olan musiqi böyük emosional təsir qüvvəsinə malik sənətdir. Musiqi sənəti hər bir xalqın, ölkənin mədəniyyət tarixinin tərkib hissəsini təşkil edir, insanın əxlaqi tərbiyəsi, əqidə və dünyagörüşünün, estetik zövqünün formalaşmasında böyük rol oynayır.

Davranışın bütün sahələri ilə sıx bağlı olan tərbiyənin bir çox növləri var: əmək tərbiyəsi, musiqi tərbiyəsi, əxlaq tərbiyəsi, fiziki tərbiyə və s. Bunlardan musiqi tərbiyəsi daha böyük imkanlara malikdir.

Musiqi vasitəsilə tərbiyə problemi həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Tədqiqatçı-alim S.Quliyev "Musiqi bədii tərbiyə vasitəsidir" məqaləsində yazır: *"Dünyanın müxtəlif ölkələrində musiqi vasitəsilə tərbiyə sahəsində çalışan alimlər, pedaqoqlar və ümumiyyətlə musiqi pedaqogikası sahəsində çalışan mütəxəssislər ideyaları, fikirləri, tədqiqatları öyrənmək üçün ilk dəfə 1934-cü ildə musiqi vasitəsilə tərbiyə problemləri üzrə Beynəlxalq cəmiyyət təşkil etdilər. Bu cəmiyyətin ilk konqresi 1936-cı ildə Praqada keçirilir. Sonrakı illərdə həmin cəmiyyət bu cür beynəlxalq görüşləri dünyanın müxtəlif şəhərlərində keçirir. 1953-cü ildə UNESCO-nun tərkibindəki Beynəlxalq Musiqi Şurasının təşəbbüsü ilə Brüsseldə musiqi vasitəsilə tərbiyə problemlərinə həsr olunmuş beynəlxalq konfrans keçirilir. Həmin ildən başlayaraq Beynəlxalq Musiqi Şurası müntəzəm olaraq dünyanın müxtəlif ölkələrində musiqi vasitəsilə tərbiyə problemlərinə həsr olunmuş beynəlxalq konfranslarını keçirir. Musiqi tərbiyəsi problemləri ilə bağlı dünyanın ən görkəmli alimləri bir sıra tədqiqatlar aparmış və musiqi mütəxəssislərinin diqqətini cəlb edən maraqlı nəticələr əldə etmişlər". [10].*

XX əsrin əvvəllərində dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli bədii tərbiyənin mütərəqqi formaları uğrunda, xalqımızın, o cümlədən böyüməkdə olan gənc nəslin estetik istiqamətdə tərbiyəsi uğrunda xüsusilə böyük işlər görmüşdür.

Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli şagirdlərin estetik tərbiyəsilə əlaqədar məktəb qarşısında duran əsas vəzifə haqda yazır: *"Məktəbin ən yaxın məqsədi azərbaycanlıları musiqi sənətinə alışdırmaqla bunlar üçün yeni sənət qapısı açmaq, əlavə məxfi qalmış olan məharət və təbii sahibləri zühura çıxarmaqla bəşəriyyətə bu yolla xidmətlər göstərməkdir"* [13].

Uşaq mahnıları vasitəsilə şagirdlərin bədii zövqünün formalaşması musiqi tərbiyəsinin əsas məsələlərindən biridir. Musiqi fəaliyyətinin bütün növləri – istər musiqi dinləmək, istər mahnı oxumaq, musiqili-ritmik hərəkətlər və s. xüsusi şəkildə şagirdin şüuruna, onun əxlaqına

təsir göstərir. Çünki estetik tərbiyə vasitəsi olan musiqi uşaqların hisslərinə bir başqa təsir edir və onlarda musiqi zövqü aşılayır. Ümumtəhsil məktəblərində tədris edilən musiqi fənninin əhəmiyyəti çox böyükdür. Məhz bu fənn vasitəsilə onlar həm Azərbaycan, eləcə də xarici ölkə bəstəkarlarının əsərləri ilə tanış olurlar.

Araşdırmalar göstərir ki, bir çox pedaqoqlar şagirdlərin bədii zövqlərinin düzgün formalaşdırılması işində musiqini qüvvətli təsir gücünə malik vasitələrdən biri kimi həmişə yüksək qiymətləndirmişlər. Çünki musiqi təkcə şagirdlərin estetik tərbiyəsində deyil, həmçinin əqli, əxlaqi və fiziki tərbiyəsində də mühüm rol oynayır.

Tədqiqatçı-alim S.Qurbanəliyeva “Şəxsiyyət və musiqi” kitabında yazır: *“Musiqinin təsiri vasitəsilə şagird şəxsiyyətini formalaşdırmaq işində yaxşı nəticələr qazanmaq üçün bir sıra pedaqoji tələblərə ciddi əməl edilməlidir. Həmin tələbləri aşağıdakı qaydada xülasə etmək olar:*

Tərbiyə məqsədilə istifadə olunacaq musiqi nümunələri, melodiylar, əsərlər və s. ideya, məzmun, harmoniya, tembr və digər cəhətlər baxımından məqsədyönlü olmalıdır. Dahi bəstəkar Ü.Hacıbəyli musiqi təhsilinin məzmunlu qurulmasının başlıca şərtlərindən birini əlverişli musiqi nümunələrinin seçilməsində görürdü. Şagirdlər ideyaca sönük, bayağı musiqidən qorunmalıdırlar. Onlar elə musiqi əsərləri ilə tanış edilməlidirlər ki, yüksək bədii zövq və nəcib insani sifətlər aşılamağa qadir olsun.

Şəxsiyyəti formalaşdırmaq işində yüksək insani hisslərin, ümumbəşəri ideyaların, real hadisələrin, mütərəqqi milli xüsusiyyətlərin tərənnümünə həsr olunmuş musiqi nümunələrindən, dünya musiqi mədəniyyətinin ən gözəl nümunələrindən istifadə etmək lazımdır”[1, s. 129].

Tədqiqatçı - alim M.Dadaşova “Xalq yaradıcılığı musiqi tərbiyəsinin əsasıdır” məqaləsində şagirdlərin musiqi tərbiyəsi haqqında yazır: *“Müasir dövrdə şagirdlər bir növ “musiqi şüaları”nın güclü təsirinə məruz qalırlar. Onlar gün ərzində həm xalq musiqisini, həm klassik musiqi əsərlərini, həm peşəkar bəstəkarların müxtəlif janr və formalarda əsərlərini və həm də bədii cəhətdən sönük, heç bir estetik zövq verməyən çoxlu musiqi əsərlərini dinləyirlər. Məhz belə bir vaxtda gənc nəslin musiqi tərbiyəsini düzgün və məqsəduyğun şəkildə inkişaf etdirmək başlıca vəzifələrdən biri olmalıdır. Şagirdlərin musiqi tərbiyəsində isə xalq musiqisinin rolu olduqca böyükdür. Əsas vəzifə xalq musiqisindən musiqi tərbiyəsi işində düzgün istifadə etməyi bacarmaqdır”* [10].

Qeyd etmək lazımdır ki, ümumtəhsil məktəblərində məktəblilərin musiqi tərbiyəsi onlarda yüksək bədii-estetik zövqün formalaşmasında, zəngin ideya, mənəvi düşüncə tərzinin yaranmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Musiqini dinləmək, onu daxilən hiss etmək, duymaq, musiqi haqqında öz fikirlərini söyləmək bacarığını şagirdlərə aşılamaq musiqi tərbiyəsinin vacib şərtlərindən biridir.

Tədqiqatçı-alim J.Qədimova “Musiqi tədrisi metodikası” kitabında yazır: *“Estetik tərbiyə yetişməkdə olan gənc nəslin bədii cəhətdən formalaşmasında xüsusi rol oynayır. Estetik tərbiyə gənc nəsle düzlük, sədaqət, mərdlik, əməksevərlik və s. kimi nəcib hissləri aşılmasına istiqamət verir.*

Musiqi estetik tərbiyənin qüvvətli təsir gücünə malik olan vasitələrdəndir. Musiqi tərbiyəsi gənc nəslin yetişməsində böyük əhəmiyyətə malikdir. Ümumtəhsil məktəblərində təhsil alan şagirdlərin musiqi elmi sahəsində savadlı olmaları, musiqi inkişafı yetişmələri mühüm məsələlərdən biridir. Müasir pedaqogika elmi hesab edir ki, musiqi qavrama prosesinin köməyi ilə gənc nəslin estetik tərbiyəsini istiqamətləndirmək olar.

Estetik tərbiyənin inkişafı müasir dövrdə əsas məsələlərdən olduğundan ümumtəhsil məktəblərində tədris edilən musiqi fənni tam dolğunluğu ilə şagirdlərə öyrədilməlidir. [2 s. 91]

“Musiqi”dən məktəb kurikulumunun tələblərinə görə təlim prosesi əvvəlcədən müəyyən olunmuş nəticələrə əsaslanır. Bununla əlaqədar müəllim əlaqələndirici, istiqamətverici, məsləhətçi, şagirdlər isə öyrənmək üçün tədqiqat apararı, öyrəndiklərini tətbiq və təqdim etməyi bacaran yaradıcı subyektlər rolunda iştirak edirlər.

Müasir dövrdə pedaqoji prosesin təşkilində aşağıdakı prinsiplər əsas götürülür:

-pedaqoji prosesin təmliğı (təlimin öyrədici, inkişafetdirici, tərbiyərdici xarakterinin təmin olunması);

-təlimdə bərabər imkanların yaradılması (bütün şagirdlərə eyni təlim şəraitinin yaradılması);

-şagirdyönümlülük (tədris prosesinin şagirdin maraq və tələbatının öyrənilməsinə, potensial imkanlarının inkişafına yönəldilməsi);

-inkişafyönümlülük (şagirdlərin idrakı fəallığının izlənilib təhlil nəticələrinə istiqamətləndirilməsi və həvəsləndirilməsi);

-fəaliyyətin stimullaşdırılması (şagirdlərin daha uğurlu təlim nəticələrinə istiqamətləndirilməsi və həvəsləndirilməsi);

-dəstəkləyici mühitin yaradılması (pedaqoji prosesin müvafiq maddi-tədris baza əsasında və sağlam mənəvi-psixoloji mühitdə təşkil edilməsi, səmərəli və keyfiyyətli təhlil üçün əlverişli və təhlükəsiz təlim şəraitinin yaradılması) [6, s. 34].

Mövzu ilə bağlı elmi-pedaqoji ədəbiyyatın, məktəb təcrübəsinin öyrənilməsi və təhlili göstərir ki, müasir musiqi dərslərində aşağıdakı dərslər formalarından istifadə etmək məqsəduyğundur: konfrans, seminar, müzakirə, diskussiya, ekskursiya. Həmçinin müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq “Musiqi” fənninin tədrisində geniş istifadə edilən yeni təlim üsullarını qeyd edək: Beyin fırtınası, BİBÖ, Venn diaqramı.

Ümumtəhsil məktəblərində musiqi fənninin əsas məqsədi milli və bəşəri sənət nümunələri əsasında şagirdlərdə musiqi mədəniyyətinin formalaşdırılması və inkişafını təmin etməkdən ibarətdir[6, s. 5].

“Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası (Milli Kurikulumu)” sənədində göstərilmişdir ki, ümumtəhsil məktəblərində musiqi fənninin tədrisi prosesində:

İbtidai təhsil səviyyəsində şagirdlərin musiqi növlərinin forma, janr, üslub və ifadə vasitələri, xalqımızın musiqi tarixi haqqında ümumi məlumatlarla tanış olmaları, yaradıcı-estetik fəaliyyətlə bağlı (mahnı oxumaq, rəqs etmək və s.) ən sadə və ilkin bacarıqlara yiyələnmələri təmin edilir, onlarda bədii zövq, estetik mədəniyyət, milli musiqi, habelə ümumbəşəri musiqi nümunələrinə maraq, yaradıcılığa meyil, mücərrəd və obrazlı təfəkkür, əməksevərlik və digər iradi keyfiyyətlər formalaşdırılır.

Ümumi orta təhsil səviyyəsində ibtidai təhsil pilləsi üzrə təyin olunmuş fəaliyyətlər inkişaf etdirilməklə milli musiqi tariximizin ən zəruri məqamları, görkəmli şəxsiyyətləri haqqında məlumatlarla, aşıq musiqisi, muğamlar, dünya musiqi mədəniyyətinin geniş yayılmış nümunələri ilə tanışlıq, xorla ifa və vokal vərdislərinin mənimsənilməsi, musiqinin qavrama mədəniyyətinin formalaşdırılması, şagirdlərin səs imkanları, arzu və istəkləri nəzərə alınmaqla ifaçılığa cəlb olunmaları təmin edilir”[6, s. 6].

Beləliklə, aparılan araşdırmalar göstərir ki, mənəvi estetik təsirinə, vətənpərvərlik, humanizm, dostluq ruhunda tərbiyəedici təsir qüvvəsinə görə musiqi fənni böyük əhəmiyyət kəsb edir, şagirdlərin bədii təxəyyülünün inkişafına və onların mənəvi cəhətdən zənginləşməsinə şərait yaradır. Həmçinin fənlərarası, fəndaxili integrasiyanın musiqi dərslərində tətbiqi müasir dövrün vacib məsələlərindəndir. Bu baxımdan da musiqi dərslərində fəal-interaktiv təlim prosesi elə təşkil edilməlidir ki, müəllim bələdçi (fasillitator) vəzifəsini öz üzərinə götürərək sinifdə şagirdlərin yüksək fəallığını təmin etsin.

Ədəbiyyat

1. Qurbanəliyeva S. Şəxsiyyət və musiqi. Bakı, Adiloğlu, 2010, 160 s.
2. Qədimova J. Musiqinin tədrisi metodikası. Bakı, ADPU, 2007, 324.
3. Rəcəbov O., Məmmədova G. Pedaqoji təmayüllü orta ixtisas və ali məktəblərdə musiqi tədrisinin metodikası. Bakı, Şirvanəşr, 2009, 202 s.
4. Rəcəbov O. Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi və tərbiyəsi metodikası. Bakı, 2010, 131 s.
5. Rəcəbov O., Hidayətova F. Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi və tərbiyəsi metodikası. Bakı, 2013, 183 s.
6. Rəcəbov O., İbadova B., Əliyev A., Dadaşova M., Hidayətova F. "Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün musiqi fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulum). Bakı, 2013, 72 s.

Saytqrafiya:

7. Azərbaycanın ənənəvi musiqisi. URL: <http://enene.musiqi-dunya.az>
8. Azərbaycan Milli Kitabxanası. URL: <http://www.millikitabxana.az>.
9. Bakı Musiqi Akademiyası. URL: <https://www.musicacademy.edu.az>
10. "Musiqi dünyası" Beynəlxalq Elmi Musiqi jurnalı. URL: <http://musiqi-dunya.az>
11. Məktəblinin Elektron Musiqi Kitabxanası. URL: <http://mk.musiqi-dunya.az>
12. Üzeyir Hacıbəyli ensiklopediyası. URL: <http://uzeyirbook.musiqi-dunya.az>
13. Üzeyir Hacıbəyli. Elmi məqalələr. URL: <http://uzeyir.musiqi-dunya.az>

СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К МУЗЫКАЛЬНОМУ ВОСПИТАНИЮ ШКОЛЬНИКОВ*Шабанова Севиль Агааликызы***Резюме**

В статье рассматриваются современные требования к музыкальному воспитанию школьников.

Исследования показывают что, основной целью музыкального воспитания в общеобразовательных школах является раскрытие творческих способностей учащихся, развитие музыкальных навыков, одновременно формирование эстетического вкуса, музыкальной культуры посредством образцов народной музыки, произведений азербайджанских и зарубежных композиторов.

MODERN REQUIREMENTS FOR MUSIC EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN*Shabanova Sevil Aqali***Summary**

Modern requirements for music education of schoolchildren are being studied. The main purpose of music education in secondary schools is to reveal the creative abilities of students, to develop musical skills, as well as to form the aesthetic taste of students thorough the works of Azerbaijani folk, composers, as well as foreign classical and modern composers.

Rəyçi: müəllim Tağıyeva G.

"Musiqi fənləri" kafedrasının 27.10.2023-cü il tarixli iclasın 6 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 30 oktyabr 2023-cü il